

В.Л. Осецький,

канд. екон. наук, доц., Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Автор акцентує увагу на особливостях взаємодії моделі інноваційного та інвестиційного розвитку банківської системи України, а також наголошує на необхідності правильного визначення і конкретизації банківської політики, яка передбачає подальшу роботу щодо інвестиційної стратегії інноваційного розвитку економіки.

Ключові слова: банківська система, банківські інновації, інноваційна модель, інвестиції.

Динамічність ринкового середовища спонукає банківську систему України гнучко реагувати на відповідні зміни і проводити політику, спрямовану на створення сприятливих умов для її стабільного та ефективного функціонування. Саме банківська система завжди була своєрідним “прискорювачем” реалізації інноваційного потенціалу всіх галузей матеріального виробництва, а нині, в епоху комп’ютеризації і новітніх розробок у сфері інформаційних технологій, її значення ще більше зростає. Тому процес розвитку інноваційного сегмента банківської мережі повинен набути законодавчого забезпечення. У підсумку це забезпечуватиме розвиток підприємництва та побудову відкритої банківської системи.

Пошук резервів підвищення ефективності інноваційної діяльності банків як генераторів інноваційних процесів сприятиме розвитку економіки держави. У свою чергу, однією з вагомих причин неспроможності банківської системи здійснювати інноваційний процес, на наш погляд, є невідповідність підходів до управління інноваційною діяльністю зовнішнім об’єктивним вимогам і умовам.

Загострення проблем інноваційної діяльності на сучасному етапі формування інвестиційного ринку України та залучення інвестиційних джерел зумовило появу нового напрямку в традиційному менеджменті – інноваційного банківського менеджменту.

Теоретична розробка й реалізація національної інвестиційної стратегії інноваційного розвитку нині є чи не найбільш актуальним питанням. Його успішне вирішення безпосередньо залежить від спроможності банківської системи забезпечити відповідну інвестиційну підтримку. А питання інвестиційної привабливості банківського проекту – це, насамперед, питання його інноваційності та перспективності. Питання удосконалення банківської діяльності та моделювання пріоритетних напрямів інноваційно-інвестиційного розвитку у банківській системі знаходяться в центрі соціально-економічного життя країни. Даним проблемам в Україні присвячені наукові праці багатьох авторитетних вітчизняних дослідників, зокрема, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Грищенка, Б. Кваснюка, Т. Ковальчука, В. Лагутіна, В. Міщенко, А. Чухна, М. Савлука та багатьох інших.

Метою статті є дослідження інноваційно-інвестиційних процесів у банківській системі. Важливим аспектом у цій проблемі виступає теоретичне опрацювання інвестиційної моделі, яка має бути інноваційною за змістом.

За коротку історію розвитку інноваційний банківський менеджмент продемонстрував, що існує багато підходів до визначення концепцій “банківська інновація”, як і підходів до класифікації банківських інновацій та факторів, що впливають на перспективи інвестиційної сфери для банківської системи України. Різномірна класифікація інновацій, значна кількість підходів до їх визначення й аналізу сприяють кращому розумінню суті даного явища. “Інновація стає багатополосним середовищем. Інновації можуть стосуватися сфер виробництва, економічних, правових, соціальних відносин, сфер науки і культури, освіти, інших сфер діяльності суспільства” [1].

Методологія системного аналізу інновацій в умовах ринкової економіки базується на міжнародних стандартах. Для координації робіт зі збору й опрацювання інформації про науку та інновації в рамках Організації економічного співробітництва і розвитку” (ОЕСР) була створена Група національних експертів по показниках науки і техніки, яка розробила посібник “Запропонована стандартна практика для обстеження досліджень і експериментальних розробок”. Цей документ одержав назву “Керівництво Фраскати”, бо його перша версія була прийнята в місті Фраскати (Італія) у 1963 р. [2]. Відповідно до міжнародних стандартів інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або удосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності або у новому підході до соціальних послуг [3].

Банківські інновації можна визначити як позитивні зміни у фінансовій, платіжній, бухгалтерській та інших сферах діяльності підприємства. Розвиток банківської системи значною мірою пов’язаний з інноваційною діяльністю. Інновації забезпечують модернізацію, структурну перебудову, підвищення ефективності банківської

системи. З іншого боку, можливості підприємств в умовах конкурентної ринкової системи значною мірою визначаються їх здатністю до інноваційної діяльності.

Нині ринкова економіка ставить перед банківською системою завдання здійснення якісних внутрішньосистемних змін. Їх треба вирішити, щоб банківська система була готова до максимальної підтримки власного інноваційного потенціалу та інвестиційного процесу. Адже без надійної і міцної банківської системи не може бути ефективнішою економічна політика будь-якого уряду.

Питання про економічну політику уряду досить глибоко аналізується економічною наукою, оскільки її проведення впливає на реалізацію стратегії інноваційного розвитку промислових підприємств. Спеціальна галузь економічної теорії – інвестиційна політика – вивчає, як урядові органи діють на практиці. Теоретики цього напрямку аналізують практику розробки й реалізації інвестиційної політики в окремих країнах, проводять порівняльний аналіз та узагальнюють нагромаджений досвід.

В Україні ще досі не створено обґрунтованої системи підтримки банками інвестиційної діяльності підприємств, що стало однією з причин значного спаду інвестиційної активності, який перевищує темпи зниження показників економічного розвитку.

Катастрофічно зростає інноваційна діяльність за усіма без винятку показниками. Керівники майже 90 % обстежених підприємств вказали, що одним із головних факторів, який стримує інноваційну діяльність, є відсутність власних коштів; більше 50 % назвали недостатню підтримку інноваційної діяльності державою, надто високі кредитні ставки банків для підприємств. Отже надзвичайно низька активність інноваційної діяльності в основному пов'язана з нестачею інвестицій, необхідних для її здійснення.

Тому на сучасному етапі для вітчизняної економіки актуальним є створення реальних умов для переходу її на інноваційну модель розвитку. Відсутність моделі означає непослідовність і суперечливість

у постановці і вирішенні завдань стимулювання науково-технологічної та інноваційної діяльності з метою економічного піднесення. Прямим наслідком таких непослідовних дій уряду для вітчизняної економіки і банківської системи є те, що він не бере на себе зобов'язань щодо забезпечення умов для реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності

в Україні, а також реалізації (чи ні) економічних акцій на підставі об'єктивного аналізу. Отже стосовно ролі банківської системи в ринковій економіці необхідно наголосити, що у процесі еволюції банківської системи банки відіграють в економічному розвитку все більш активну роль.

Проте сучасний об'єктивний економічний розвиток, який базується на інноваційних засадах, вимагає більш активної діяльності у сфері інвестування. Це є необхідною умовою, а перехід до

ефективної моделі банківської системи і реалізація тактичних дій – предмет оперативного управління інвестиційною діяльністю комерційних банків.

Сучасне розуміння ролі банківської системи в ринковій економіці є своєрідним аналізом існуючих моделей інвестиційної політики, що дозволяє обґрунтувати та використати на практиці власну концепцію інвестиційної політики. Інвестиційна політика повинна враховувати необхідність вирішення завдань, адекватних сучасному етапу становлення ринку – розробити і постійно узгоджувати з мінливими умовами механізм автоматичної реалізації досягнень інноваційного прогресу через інвестиційний процес. Можна стверджувати, що питання ефективності банківської системи все частіше стають предметом наукових досліджень, проте цілісної комплексної системи ефективного управління банківською системою в Україні ще не вироблено.

Аналіз формування і сучасного стану банківської системи України показав, що її розвиток повинен сприяти активізації інвестиційних та інноваційних процесів. У зв'язку з цим необхідно докорінно змінити напрями і форми діяльності банків, щоб вони стали активними зацікавленими учасниками оптимальної інвестиційної програми впровадження інновацій, метою якої є забезпечення потреб економіки у нововведеннях та економічних благах, необхідних для її розвитку. Вирішення таких завдань вимагає вивчення та впровадження у вітчизняну банківську практику позитивного досвіду функціонування банківських систем промислово розвинутих країн. Перебудова інвестиційного механізму здійснюється шляхом дотримання вимог щодо прямих інвестицій, здійснюваних банками. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” [4] визначає, що банки мають право здійснювати прямі інвестиції (за рахунок власних коштів і від власного імені) лише на підставі письмового дозволу Національного банку України (НБУ), який надається згідно з правилами, встановленими його відповідними нормативно-правовими актами. З метою обмеження інвестиційного ризику, пов'язаного зі здійсненням інвестиційної діяльності та можливою втратою капіталу інвестора, НБУ встановив відповідно норматив інвестування в цінні папери окремо по кожній установі та загальної суми інвестування.

Нині банківська система формує гнучкий механізм моделювання інвестиційно-інноваційних процесів в економіці, що дозволяє Національному банку України ефективно впливати на господарську активність, контролювати діяльність інвестиційних інститутів, стимулювати розробки в галузі інноваційної сприйнятливості банків, що приведе до підвищення ефективності інноваційної діяльності.

Важливим є і той факт, що підвищення ефективності інноваційної діяльності банків до рівня, якого вимагають ринкові відносини, значною мірою залежить від обраної стратегії управління в сучасних умовах підвищення ризиковості фінансових ринків та

зростання загального рівня ризиковості найефективнішого ведення стратегії скоординованого (інтегрованого) управління реальних інноваційних проектів банків. При опрацюванні стратегічних напрямів інноваційної діяльності банків світова практика розглядає таку стратегію як єдиний системний підхід до управління банківських інвестицій, здатний забезпечити їм виживання у висококонкурентному ринковому середовищі. В межах інтегрованої стратегії формується найбільш загальний підхід до управління, який потребує координації різноманітних специфічних функцій, спрямованих на досягнення поставлених банком інноваційних цілей.

Сучасний підхід до забезпечення ефективності інноваційної діяльності банків пов'язаний зі спробою оцінити її через показники концентрації та централізації банківського капіталу. Він ґрунтується на ототожненні здійснення інноваційної діяльності з готовністю банківської системи до реалізації інноваційного потенціалу. При застосуванні цього підходу більша увага приділяється аналізу інноваційних характеристик банківської системи взаємозв'язку її інвестиційних параметрів.

Наукове обґрунтування такого підходу має велике значення щодо вибору найефективніших шляхів реалізації величини інноваційного потенціалу, які більшою мірою залежать не від банківських інвестиційних ресурсів, а від їх суто "інноваційних" компонентів.

Аналізуючи роль і місце банків в активізації інвестиційних та інноваційних процесів, слід усвідомлювати необхідність зміцнення банківської системи.

З одного боку, ядро нової національної банківської системи вже сформоване, і багато банків працюють за міжнародними стандартами. Але, з іншого боку, загрозливо зросла кількість банків, що припинили свою діяльність. Багато з них збанкрутували через непрофесіоналізм, невиправдано ризиковану кредитну політику, надмірні витрати тощо. До об'єктивних причин можна віднести високі податки та норми обов'язкового резервування залучених коштів, відсутність у банків достатніх внутрішніх резервів, а головне – кризовий стан економіки.

Діяльність банків в Україні регламентується різними законодавчими актами і, насамперед, Законом України "Про банки та банківську діяльність", а також нормативними актами Національного банку України.

Банківська система України як основний канал перерозподілу фінансових ресурсів економіки перехідного періоду є єдиною господарською структурою, що може залучати кошти для довгострокового інвестування та активізувати інвестиційну та інноваційну політику в пріоритетних галузях. Комерційні банки спроможні спрямовувати акумульовані кошти на стимулювання структурно-технологічних зрушень з метою реалізації основних соціальних завдань (наприклад, нарощування обсягів виробництва

товарів народного споживання). Банки спроможні також усунути вплив на інвестиційні кошти та забезпечити їх використання з метою нарощування.

Але в нинішніх умовах діяльність вітчизняних комерційних банків, пов'язана з інвестуванням, переважно обмежується обслуговуванням руху грошових потоків, які належать інвесторам-клієнтам і призначені для інвестування. Інвестиційна активність та розміри їх операцій із залучення інвестиційних коштів невисокі.

Разом з тим, як підтверджує світовий досвід, саме великі банки промислово розвинутих країн виступають у ролі організаторів і фінансових ініціаторів здійснення великих інвестиційних проектів та програм. Серед головних завдань інвестиційно-інноваційної політики – збільшення обсягів інвестиційних ресурсів, удосконалення їх структури, залучення всіх інвестиційних джерел, інтенсивне оновлення основних фондів, зростання норми чистих заощаджень не менш ніж до 20 % у ВВП. Ці заходи повинні сприяти вивільненню інвестиційного потенціалу банків, формуванню здорового прошарку підприємств, які в подальшому будуть носіями новацій.

Інший бік проблеми – напрями вкладання інвестицій, модернізації реального сектора. Необхідно брати до уваги реалії розвитку України як складової світового господарства. А вони визначають об'єктивну необхідність розбудови інформаційно-індустріального суспільства, що базується на знаннях, виробничо-технологічних системах п'ятого та шостого технологічного укладів, новітніх технологіях. Це завдання не одного року, але вже зараз потрібно сформулювати стратегію досягнення поставленої мети.

На першому етапі держава повинна істотно зміцнити принципи своєї участі в інвестиційних та інноваційних процесах. В її компетенції – розробка масштабних механізмів фінансування, заснованих на участі банківського капіталу.

Моделювання інвестиційно-інноваційних процесів закладає фундамент реальної участі банків в інвестиційній політиці і спрямоване на стимулювання банків у напрямку довгострокового фінансування промисловості та її модернізації. Працюючи з інвестиціями, комерційні банки в нинішніх умовах є фактично єдиним елементом системи закладів, необхідних для інвестиційної інфраструктури, що знаходиться у стадії формування. Не існує поки що маркетингових центрів підприємств із підготовки інвестиційних проектів та інвестиційного планування, лише створюються кредитні та рейтингові бюро, які володіють інформацією про якість потенційного постачальника або інвестиційного інституту, не розвинута депозитарна мережа, не отримали відповідного поширення інвестиційні фонди.

Проблеми залучення інвестицій до реального сектора економіки пов'язані не лише із забезпеченням певного обсягу грошових коштів. Необхідно створити умови, які стимулюватимуть взаємодію фінансового, промислового, страхового та

інших капіталів у цій сфері, та забезпечити їх функціонування і взаємозв'язки [5].

Необхідно також підкреслити, що активна інвестиційна політика банків, цільові інвестиції прискорюють прогресивні структурні зрушення в економіці, активізують наукові дослідження, удосконалюють інфраструктуру галузей народного господарства.

Комерційні банки розвиваються, опановуючи нові форми банківського інвестування, більш активно сприяючи реалізації інноваційного потенціалу підприємств. Слід зазначити, що основними передумовами перебудови банківської системи стали докорінні зміни в економіці. Однак ринкова ситуація в Україні недостатньо стабільна для того, щоб методологічні нововедення, привнесені банківською системою, дали вичерпний результат при підготовці і реалізації управлінських рішень, спрямованих на досягнення поставлених банком економічних цілей.

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що банківська система може і повинна бути відповідним чином адаптована до реалій перехідної економіки. Одним із способів такої адаптації є моделювання інвестиційно-інноваційних процесів, метою яких є забезпечення потреб економіки у нововеденнях як економічних благах, необхідних для її розвитку.

Список літератури

1. Инновационный менеджмент: Учебное пособие / Под ред. С.Д. Ильенковой. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 327 с.
2. Инновационный менеджмент: Справочное пособие / П.Н. Завлин (ред.), А.К. Казанцев, Л.Э. Миндели, В.А. Васин, Б.А. Малицкий. – 2-е изд., пер. и доп. – М.: Центр исследований и статистики науки, 1998. – 567 с.
3. Статистика науки и инноваций. Краткий терминологический словарь / Под. ред. Л.М. Гохберга. – М.: Центр исследований и статистики науки, 1996.
4. Українська інвестиційна газета. – 2001. – 16 жовтня.
5. Циганов С.А. Банківська система України в умовах становлення ринкових відносин: питання теорії і практики. – К.: Товариство “Знання України”, 1999. – 200 с.

Summary

The author accents attention on particularities of interaction of model innovation and investment development of bank system of Ukraine, as well as does the accent on need of correct determination and specifications bank politicians that provides most further work for investment strategy innovation developments of economy.

Осецький, В.Л. Моделювання інноваційно-інвестиційних процесів у банківській системі України [Текст] / В.Л. Осецький // Вісник Української академії банківської справи. - 2003. - №1. - С. 81–85.